

J
a
n

Š
m
í
d

ZAPOMENUTÉ KRÁSY VLASTI

Knihy Jana Šmída

2

**PODPOŘTE NAKLADATELE
NÁKUPY
NA JEHO ESHOPU**

**knihy, CD, DVD
a digitální produkce**

<http://www.eshop.carpe.cz>

Děkujeme a vážíme si vaší přízně!

Jan Šmíd

Zapomenuté krásy vlasti

Jan Šmíd

Zapomenuté krásy vlasti

Stáhněte si zdarma v App Store naši aplikaci pro iPad Carpe Diem Online.

Používání elektronické verze knihy je umožněno jen osobě, která ji legálně nabyla, a jen pro její osobní a vnitřní potřeby v rozsahu stanoveném autorským zákonem. Elektronická kniha je datový soubor, který lze užívat pouze v takové formě, v jaké jej lze stáhnout z portálu nebo v aplikaci. Jakékoliv neoprávněné užití elektronické knihy nebo její části, spočívající např. v kopírování, úpravách, prodeji, pronajímání, půjčování, sdělování veřejnosti nebo jakémkoliv druhu obchodování nebo neobchodního šíření, je zakázáno! Zejména je zakázána jakákoliv konverze datového souboru nebo extrakce části nebo celého textu, umístování textu na servery, ze kterých je možno tento soubor dále stahovat, přitom není rozhodující, kdo takovéto sdílení umožnil. Je zakázáno sdělování údajů o uživatelském účtu jiným osobám, zasahování do technických prostředků, které chrání elektronickou knihu, případně omezují rozsah jejího užití. Uživatel také není oprávněn jakkoliv testovat, zkoušet či obcházet technické zabezpečení elektronické knihy.

Všechna práva vyhrazena.

Tato publikace ani její část nesmí být publikována, uchovávána v rešeršním systému nebo přenášena jakýmkoli způsobem (včetně mechanického, elektronického, fotografického či jiného záznamu) bez předchozího souhlasu nakladatelství.

No part of this may be reproduced in any form or by any electronic or mechanical means including information storage and retrieval systems, without permission in writing from the author. The only exception is by a reviewer, who may quote short excerpts in a review.

© Jan Šmíd – dědicové c/o DILIA, 1972

© Carpe diem, 2016

www.carpe.cz

Made in Moravia, Czech Republic, EU

ISBN 978-80-7487-117-7 (pdf)

ISBN 978-80-7487-118-4 (epub)

ISBN 978-80-7487-119-1 (mobi)

O knize

Kniha **Zapomenuté krásy vlasti**, která vyšla v roce 1972, seznamuje čtenáře s opomenutými zajímavostmi u nás. Nikoli tedy s Pražským hradem, Karlštejnem či Špilberkem, ale s kulturními klenoty, které během času upadly v zapomenutí, exponáty s dojmavou historií a přírodními jedinečnostmi nacházejícími se stranou hlavních cest. Podle autora jde o „*výlety, které stojí za to*“. Tomu tvrzení neublížila ani léta, jež od napsání svěbytného „cestopisného“ titulu uplynula. Doprovází ji 74, dnes již dobových, fotografií pořízených přímo Janem Šmídem a 15 nakreslených pláneků, jak se k popisovaným místům dostat.

O autorovi

Jan Šmíd (1921–2002) byl autorem humoristických a detektivních novel a historických románů. Pocházel z dělnické rodiny, jeho otec byl původně námořníkem. Vystudoval obchodní akademii, po maturitě pracoval jako účetní ve Velkokupeckém podniku bratří Vodičkových. Za nacistické okupace byl totálně nasazen v továrně Eta v Praze. Po roce 1945 pracoval jako grafik a účetní, v roce 1959 se stal redaktorem časopisu Svět motorů. V letech 1965–70 studoval Fakultu sociálních věd a publicistiky UK. Po obhájení diplomové práce byl před státnicemi vyloučen ze studia za články proti okupaci Československa. Státní závěrečné zkoušky vykonal dodatečně v roce 1971. V roce 1981 odešel Jan Šmíd do důchodu a od té doby se soustavně věnoval literatuře. V roce 1990 se stal předsedou české sekce AIEP (autorů detektivní a dobrodružné literatury).

V jeho díle vynikají tři okruhy: humoristické romány, historický cyklus a detektivní prózy. Všechna díla ukazují Šmídovu mnohostrannost, schopnost respektovat zákonitosti žánru, ale uchovat si rovněž svěbytný rukopis v tak různých žánrových oblastech.

Úvodem

CESTOVAT – POZNÁVAT: prvotní lidský pud, pozměněný civilizací nejprve na jeden z ukazatelů životního standardu a v našem století na zcela samozřejmou nutnost.

Bylo by nesmyslem tvrdit, že obojí můžeme anebo musíme najít jen doma, ale stejným nesmyslem by byl názor, že něco zajímavého můžeme poznat jenom v zahraničí. V Československu máme nepřeberné množství zajímavostí, památek i přírodních krás. Dokazují to koneckonců i zápisy v pamětních knihách, dopisy a články v zahraničním tisku, svědčící, že naopak zase cizinci hledají to všechno u nás. A nalézají.

Je mnoho knih, návodů a brožur o cestování do zahraničí. Tato kniha vám ukáže zapomenuté krásy u nás. Nenajdete v ní popis Pražského hradu ani Karlštejna, není tam Špilberk a chybí i brněnské výstaviště. Ale je v ní mnoho kulturních klenotů, které během času upadly v zapomenutí, exponátů s neznámou a dojmavou historií a přírodních zajímavostí, které míváte, neboť jedete po hlavní silnici. A přece jsou to všechno „výlety, které stojí za to“.

Leta byly otiskovány v časopise Svět motorů a mnoho čtenářů jej odebíralo jenom pro ně, neboť někdo se chtěl seznámit s technickými novinkami, druhý se sportovními výsledky a průběhem velkých závodů a opět jiný s údržbou vozů; ale všichni bez rozdílu byli a jsou mototuristy. A všichni chtějí jezdit za poznáním, byť se někdy týká jenom ticha, tajemného nápisu vytesaného do kamene, či neznámého jezera s čirou a ledovou vodou a jindy zase uměleckých památek, které nám závidí celý svět.

Tato kniha není itinerář.

Není možné objet všechny uvedené objekty při jediné dovolené a není to ani jejím účelem. Nechcete přece navštívit opuštěné pleso pod staletými smrky, tiché a romantické, zelené jako by do něho napadaly smaragdy, stisknout spoušť fotoaparátu a spěchat dál. Ty „zapomenuté krásy vlasti“ nejsou seřazeny podle

významu nebo hodnoty, ani podle krajů, podle ročních dob, ba ani ne podle toho, týkají-li se přírody, architektury či výtvarného umění. Jsou vloženy do listů knihy jako plané růže, ty skromné a přece tolik půvabné a tak omamně vonící květy našich polí a luk a návsi.

Vyberte si tedy – a jedťte; všechna místa si zaslouží vaši pozornost.

Pyšný, ctižádostivý a energický byl Ferdinand I. jako král. Jako manžel byl pokorný, milující a pozorný a věděl, jak udělat manželce radost. Jednou letohrádkem, podruhé prostou větvičkou fíku.

*Na hlavě klobouk z pavích per
myslivec na stráži stojí
Překrásný zámek Belveder
důstojník v italském stejnokroji*

*On myslí na vzdálenou otčinu
kde slunce zlatí piniové svahy
U zablácených nohou leží mu
barevná pohlednice Prahy*

Vítězslav Nezval

VĚTVIČKA FÍKU DO RUKOU DÁMY

PRAVDĚPODOBNĚ se na cestu nevydáváte samotní, neboť člověku samotnému nedobře jest, a potom, neměli byste se o své zážitky s kým podělit, ani s kým na ně později vzpomínat. Máte-li s sebou společníci, buďte k ní stejně galantní, jako byl Ferdinand I. k Anně, byť to byla jeho vlastní manželka. Dějiny nám sice říkají, že Ferdinand byl postavy malé, poněkud nahrbí, že jeho krk byl delší, než obvykle krk bývá, ústa měl stále pootevřená, vystouplý spodní ret a zahnutý nos, což by příliš nesvědčilo o naší představě kavalíra. Ale v jednání byl prý velice energický a také pyšný, ctižádostivý a toužil po velikých činech.

A my jeden z těchto jeho činů teď navštívíme.

Národní umělec Vítězslav Nezval mu věnoval překrásnou báseň. Otiskli jsme ji na začátku dnešního výletu a těžko bychom hledali výstižnější popis. Z jeho klenutých arkádových ochozů s jónskými sloupy pozoroval Rudolf II. hvězdy a celá stavba, plná lyrického kouzla a smyslového půvabu je vyzdobena dvaosmdesáti reliéfy italského kameníka Paola della Stella. Ve cviklu arkád na západní straně, obrácené k zahradě, je nad třetím sloupem odleva reliéf Ferdinanda I. a Anny.

Je to první vlastní kompozice Stellova, provedená v duchu vyvážené a sharmonizované symetrie zralé renesance. Na její levé straně je král, podávající své choti větvíčku s fíky. Na to, že byl příslušníkem nejmocnějšího panovnického rodu v tehdejší Evropě, je to čin až podivuhodně mírumilovný. Oblečen je vycházkově a dlouhý, rovně zastřižený plášť, složený ve svislé záhyby, mu sahá až po kolena. Roucho se širokými, na ramenou rozšířenými klopami, je vpředu otevřeno a klopy i dolní okraj pláště jsou lemovány meandrem. Na prsou mu spočívá řád Zlatého rouna, na hlavě baret se zdviženým okrajem.

Jak ukazuje baret i kabátec, je celý kroj německý, jaký tehdy začali nosit hlavně velmoži. Na rozdíl od španělského pláštíku má rukávy a také úzké a dlouhé kalhoty se jinde v Evropě v té

době nevyskytovaly. Obut je do střevíců se špičkou a v pravé ruce drží po španělském způsobu rukavičky. Sklání hlavu a jak se zdá, nemá své choti nikterak za zlé, že tak velice zklamala jeho naděje. Neboť se chtěl sice zprvu stát českým králem právem dědickým, podle starých smluv mezi rody lucemburským a habsburským, ale hlavně díky svému manželství s Annou, dcerou krále Vladislava Jagellonského.

První důvod jsme mu neuznali, neboť dědické smlouvy zrušil už římský císař Bedřich III, a druhý také ne. Princezna Anna byla totiž prodána před smrtí otcovou a bratrovou, takže podle tehdejšího českého práva nemohla – „jsouc vybyta“ – dědit; dědictví bylo možno uplatňovat vždy jenom dopředu a nikdy zpět. Potom jsme však ustanovili volební výbor a jak praví Staré letopisy české – „ty všecky osoby, učinivše přísahu, volily krále a vyhlásily ho na tu přísahu ve středu před sv. Šimonem a Judou, apoštoly božími, ve veliké světnici přede vši obcí, a vyhlásil Jeho Milost pan purkrabí pražský na Hradě pražském, a to arciknížete rakouského Jeho Milost knížete Ferdinanda. A tu byl ode vši obce velice vděčně přijat a hned potom do kostela šli a Te Deum laudamus zpívali a z děl stříleli, chválíce Pána Boha za to, že již pána a krále mají.“

Čili, zvolili jsme ho za krále sami a dodnes je nejasné, proč jsme se s ním před tím tak malicherně hádali. Při tom jsme měli na vybranou i kandidáty domácí, jako například Zdeňka Lva z Rožmitálu a z Blatné a Vojtěcha z Pernštějna, takže naprosto neobstojí tvrzení, že „z nouze každéj Ferda dobřej“. Vyskytly se i hlasy, abychom zvolili rodilého Čecha nebo alespoň někoho, kdo by česky uměl a mohl nám poroučet v mateřštině. Nakonec jsme však vybrali Ferdinanda, který sice mluvil španělsky (jak by ne, když se ve Španělsku narodil), francouzsky, italsky, německy, vlámsky a latinsky, jenom ta čeština mu jaksi nešla a nikdy se jí nenaučil.

Ferdinand slavnostně odpřísáhl, že bude zachovávat svobody země a za veliké slávy byl v Praze korunován olomouckým biskupem Stanislavem Thurzem. Potom samozřejmě „maje děti

moho a chtěje se ukazovati jako slavný král, znamenité útraty na to vedl. A ježto mimo Křivoklát a Poděbrady nic svého vlastního v Království českém neměl, musil všelijak od mnoha let mysliti na to, kudy a kterak by mohl k nějakým důchodům přijíti, z čeho by mohl se svými dětmi živ býti a se vydržovati.“ Nu – na to až dosud každý panovník vždycky přišel, a nebylo proto důvodu, aby na to nepřišel i Ferdinand. Nejprve „přisliboval, připovídal, hory i doly sliboval“, až Pražané i ostatní města uvěřili, že jeho slova „nikdy nepůjdou nazpátek“, a v tu hodinu hned mocí sáhl, všecky statky jim pobral a naposledy je všechny o čest, některé pak z nich i o hrdla připravil. A posadiv se v svém majestátu „na tom prkenném placu, velmi škaredě na Pražany hleděl“.

Za ty peníze, které takto bohu libým způsobem získal, dal postavit letohrádek, nejčistší renesanční stavbu mimo Itálii. Věnoval jej své choti, která na zmíněném reliéfu stojí vpravo proti němu v dlouhém řasnatém rouchu, s dlouhými prošívanými rukávy. Přes ramena má přehoz, splývající vzadu až k zemi. Na prsou má křížek. Hlava, rovněž s baretem se zdviženým okrajem, je nakloněna vpřed. Vlasy vzadu jsou spoutány jedinou italskou částí oděvu, sílkou na způsob mužského calotte. Ostatní šat je rovněž německý. Nataženou pravici přijímá královna větvičku s fíky, levicí si přidržuje pravý přední cíp pláštěku.

Před ní běží malý chundelatý psík.

Kompozice dvou vertikálních hmot po stranách reliéfní plochy je jednoduchá, ale – jak soudí A. Mihulka – pro dekoraci fasády velmi účinná. Uspořádání osob je doplněno skupinami stromů na okrajích, spojených dole naznačeným terénem. Kompozice linií nohou a zvláště rukou, jež vyjadřují akci podávání a přijímání větévky, je celkem symetrická a dostředná a jejím opěrným centrem je kolmo stojící snítka. Také skloněné hlavy královským manželů (Ferdinandova vyjadřuje úctu a je níže) směřují k tomuto středu. Obličej králův zachovává (stejně jako obličej jeho choti) základní znaky podoby a jeho vyholené tváře svědčí o tom, že reliéf byl zhotoven před rokem 1574. Po tomto datu si totiž nechal narůst na znamení smutku nad úmrtím královny plnovous.

Zpívající fontána, jejíž bronzové tvary znějí tichou a libeznou melodií.

Smutek mu ovšem nijak nebránil, aby „nad řádem a právem a aby se žádnému v ničem nic neubližovalo, ruku svou milostivou držeti ráčila vpravdě toho času byl tak čistý v Království českém řád, že se v pekle – kde není žádný řád, ale ustavičný strach – snad lepší řád zachovává. Neboť kdo koho o hrdlo, o poctivost, o statek chtěl připraviti, toliko aby se s pouhou a lživou žalobou na někoho utekl, tehdy hned ten a takový byl beze všeho slyšení vzat, vsazen, zmučen a naposledy opraven. Ten a takový řád a milé právo se na ten čas v Čechách drželo.“

Při všem tom smutku se tedy, jak nám píše učený bakalář a radní písař Starého Města Sixt z Ottersdortu (Acta zrum gestaurum), Ferdinand držel velice statečně.

Královský letohrádek, kterému se právě podle tohoto reliéfu začalo říkat letohrádek královny Anny, je nejen současný se slohově totožnými stavbami v Itálii, ale svou tendencí je dokonce předběhl. Jako dvorská stavba se vymyká domácím měřítkům a zařazuje se mezi stavby mezinárodního významu. Je první stavbou vyspělé vlašské renesance ve střední Evropě. Stojí v Praze v Královské zahradě a před ní, ve středu giardinetta, je od roku 1571 bronzová Zpívající fontána. Ulil ji mistr Jaroš (ve spolupráci s Vavřincem Kříčkou, Hansem Peysserem a Wolfem Hofpruckerem) a kalich její nádrže, do kterého vrhají andílci tenké proudy vody, skutečně zpívá a vytváří uprostřed velkoměsta jeden z mála koutů, kde lze ještě snít.

Arkáda – překlenutí podpor oblouky, vymezení prostoru zpravidla jednostranně otevřený

Calotte – kněžská čepička

Giardinetto – náročně řešená renesanční zahrada, většinou s ornamentálním zimostrázovým parterem, často též s fontánou a altánkem

Kompozice – uspořádání určitých prvků celku (uměleckého díla)

Meandr – (ve výtvarném umění) – ornament tvořený souvislou, pravouhle zalamovanou linií

Reliéf – tvar vystupující ze základní hmoty; plastickou formou vytváří iluzi třetího rozměru

Te Deum laudamus – Tebe, Bože, chválím – počátek církevního chvalo zpěvu

Jedné dala věčnost bible, druhé umění Petra Brandla. A tak se před Maří Magdalénou skloníme i my, třebaže byla v obou případech spíše hrdinkou plného života než ženou, odřikající se světských rozkoší.

Žena a hřích

Matematická rovnice o dvou neznámých veličinách

Jež se v ničemu nerovnají

Nevyrovnatelná rovnice

Nad kterou se zastavují kybernetické stroje

Plus i minus ztrácejí hodnotu

Hřích a žena

L. Cahya

KAŽDÝ SE PŘED TEBOU SKLONÍ

ABYCH NAVÁZAL ještě na slova ze Starého zákona, neboť verše tuniského básníka podávají situaci poněkud kuse, musím dodat, že první polovina té rovnice šla prvního dne po sobotě časně ráno k hrobu. Uzřela odvalený kámen, nějak se jí to nezdálo a běžela k Šimonovi Petrovi řvouc: „Vzali Pána z hrobu a nevíme, kde jej položili.“ Ten se šel podívat, uzřel a uvěřil, neboť ještě neznal Písma, že měl z mrtvých vstáti, a odešel. Ale Marie zůstala u hrobu a plakala, obrátila se zpátky a uzřela Ježíše an stojí, ale nevěděla že je to on. „Ženo, co pláčeš? Koho hledáš?“ oslovil ji a ona myslila, že je to zahradník. Když ji však oslovil jménem, poznala ho.

Potom následuje zmínka o těch sedmi d'áblech, a proto bývá Marie Magdaléna ztotožňována s hříšnou ženou v domě Šimonově. Tak se její jméno stalo symbolem pro kajícnici. Těch sedm d'áblů mohlo být jednak sedm hlavních hříchů, ovšem to se zdá na jedinou bytost, byť by to i byla žena, trochu příliš. Mohlo jich být ovšem i méně, ale protože je sedmička číslem posvátným (stánek úmluvy měl sedmiramenný svícen, Peršané sedm duchů zlých a sedm dobrých, sem je archandělů, sedm skutků milosrdenství, sedm týdnů postu před velikonoce, sedm slov promluvil Spasitel a kříži, mohamedáni přijdou po smrti do sedmého nebe, Indové mají sedm ríffů, sedmihlavého draka, sedm jazyků boha Agni a sedm růží slunci), proto jí snad dějiny ty hříchy tak trochu znásobily.

Ovšem je také možné, že v sobě měla opravdu sedm d'áblů. V tom případě by se pravděpodobně jednalo o Belzebuba, Asmodea, Baela, Beliala, Byletha, Paymona a Pursana. To je celá pekelná hierarchie, již je podrobena dalších 23 pekelných knížat s 6666 pekelnými legiemi, z nichž každá čistá 6666 d'áblů, čili dohromady tu máme 44 435 556 pekelných bojovníků. To je údaj, ku kterému došel v druhé polovině 16. století Jan Wier, lékař vévody Viléma IV. ve svém díle *De praestigiis daemonorum et incantationibus ac venificis*.

Ať tak či onak, jedno je jisté. Marie Magdaléna vešla do dějin a musíme se jí zabývat i my.

Kostel sv. Václava v Mníšku pod Brdy

Větu, kterou máme v titulu článku, řeklo mnohoslovných tohoto světa, jenomže zanikla beze stopy buď jejich úmrtím, nebo smrtí té, které platila. Slib dané Petrem Brandlem však platí dodnes, ač se mu zaň dostalo velice černé odplaty.

Není se co divit, byl dán ženě.

Musíme ovšem popravdě dodat, že se mu tohoto nevděku dostalo v rámci staré pravdy, že boží mlýny melou pomalu, ale jistě. Předtím totiž Petr Brandl opustil svoji enu i se třemi dětmi, kdysi „pocivou pannu Alenu Františku, pozůstalou dceru po nebožičku panu Janu Bartoloměji Glossovi, měšťtěnínu a tolikéž malíři královského Starého Města pražského“. Ona to sice

žádná oslnivá krasavice nebyla (jak se můžeme na vlastní oči přesvědčit na obraze Vidění svaté Terrezie v kostele sv. Josefa na Malé Straně v Praze), ale to si měl rozmyslet dříve. Teď měl na krku žalobu u pražské konsistoře, „že mimo rodinu žije, ani ji (svoji manželku), ani děti dostatečně neobživuje, ba i s leccjakými ženštinami pobývá“.

Těmi leccjakými ženštinami myslila paní Alena tanečnici Esteru, která přijela do Prahy s vlašskou operou. Byla prý snědá a svěží jako májové jitro a dovedla učinit z lásky umění. Sám Petr Brandl o ní psal: „Velmi rád vzpomínám na sladké podvečery se svojí Magdalénou na Skalce“.

Pozorné čtenáře jistě zarazil rozdíl ve jménech. Ale j to tak správné. Tanečnice se jmenovala Ester a Brandl podle ní namaloval pro hraběnkou Benediku Čejkovou z Olbramovic Maří Magdalénu. Je jisté, že tuto důstojnou dámu při pohledu na obhraz nenapadlo nic nemravného, neboť čistému vše čisté a z Brandlova modelu převzal obraz jenom fyzickou podobu obrácené kajícnice. Ale ani po namalování se jeho milostnice příliš nekála, ba ještě hůře, odešla mu s jiným. Takže kát se vlastně mohl on, ale i tady musíme připustit, že se této příležitosti neuchopil s dostatečnou vervou.

Ale budiž mu to odpuštěno, neboť maloval.

Maloval světice i starce, Madony, umírající mučedníky i litující hříšníky, maloval je se stejnou vášnivostí, s jakou žil a našel barvy na svá plátna s neutuchající invencí. Gesta jeho postav vzrušují a jejich pohledy jsou zanícené, hovoří o prudkém, vše zachvacujícím žáru v duši. Jeho smyslové malbě odpovídal barokní vztah k rozkošim života, jeho sugestivnímu štětcí odpovídala uvolněná kompozice baroka. Tulácký život bohéma zanechal po celých Čechách stopy velkého talentu a dodnes sklízí spravedlivou odměnu v uchvácených citech návštěvníků galerií i chrámů, kteří se přisli poklonit jeho dílům.

Brandl maloval svůj život.

Svrchovanou měrou je i v obraze Marie Magdalény.

Tento obraz, jeden z prvních, které namaloval, byl původně vytvořen olejovými barvami přímo na omítku, což bylo u Brandla rovněž zcela výjimečné. Před časem, při budování o půldruhého metru a obraz musel být přenesen. Tak došlo k unikátnímu zákroku, ojedinělému na celém světě: k přenesení freskového obrazu na plátno. A dodejme hned, že to byla práce tak úspěšná, že obraz, ačkoliv nebyl vůbec restaurován, září v původních barvách, které mu dal mistr vrcholného baroka v Čechách v roce 1694.

Nebyla to ovšem jednoduchá záležitost. Restaurátoři nejprve přímo na obraz nalepili šest vrstev plátna, proloženého papírem, a na tuto vrstvu namontovali desku ze silných prken. Dvaceti šedesáticentimetrovými šrouby ji zachytili na stropní trámy a ty potom na půdě upevnili dráty a šikmo seřízli. kolem obrazu vydlabali pět centimetrů širokou rýhu a z vnitřku i z půdy, takže se uvolnil a na řetězech jej spustili na podlahu. Nakonec z rubu odstranili trámy, cihly a maltu až na vrstvu obrazu, která byla místy jenom dva milimetry silná. Malbu poznali prosakováním barvy. Celý obraz potom zbrousili a napustili pryskyřicí smíchanou s olejem. Tato směs pronikla plnou vrstvou zacementovala všechny trhlinky a tak obraz vyztužila.

Celou tuto práci provedli Josef Král a Rajmund Ondráček. Tajemství pevnosti olejomalby spočívá ve skutečnosti, že Brandl smíchal sádku s volskou krví a tím dosáhl úžasné pevnosti a tvrdosti. Tak se vyplnila Brandlova slova, že se jeho milence budou klanět všichni lidé.

Obraz je umístěn v kostele sv. Václava v Mníšku pod Brdy, v tomtéž kostele, kde v letech 1786-88 působil na kůru pomocný učitel Jakub Jan Ryba, a v roce 1893 hrál na varhany Antonín Dvořák.

Agni – Oheň, indický bůh, prostředník mezi lidmi a bohy, dopravující oběti lidí bohům. Opěvován byl hodně ve vědách.

Brandl, Petr Jan – 1668-1739, jeden z největších českých malířů vrcholného baroka. Proslul jako portrétista a malíř oltářních obrazů.

Rišiové – žreci; mezi ně patří Rádžarišiové (královští rifové), Dévarišiové (božští rifové) a Bráhmarišiové (synové Bráhmny, tudíž mudrci).

Ryba, Jakub Jan – 1765-1815, český skladatel, mimo jiné složil známou českou lidovou vánoční mši Hej, mistře. Je rovněž autorem hudebního slovníku. *Vědy* – nejstarší indické literární památky náboženského a filosofického obsahu, psané v mantrovém dialektu nebo v sanskrtu; nejdůležitější jsou čtyři sbírky: Rgvéda, Sámavéda, Jajurveda a Atharvavéda.

Cestou jich spatříte deset. Stavěli je neznámí lidé, prostí řemeslníci, tesaři, zedníci. Jejich jména se nevyskytují v původních ani v soupisech památek, ale zvoničky, doklady lidového umění, tu přesto stojí a – zvoní.

*Na pozadí plném kopřiv, bodláci a stonků
visí provaz z režných nití, přivázaný k zvonku.*

*Podle staré pověsti z dob hradních bílých paní,
zazvoní-li na ten zvonek, splní se tvé přání,*

*jedno jediné, to, na němž nejvíc záleží ti,
víc než jedno nemůže ten zvonek vyplnit.*

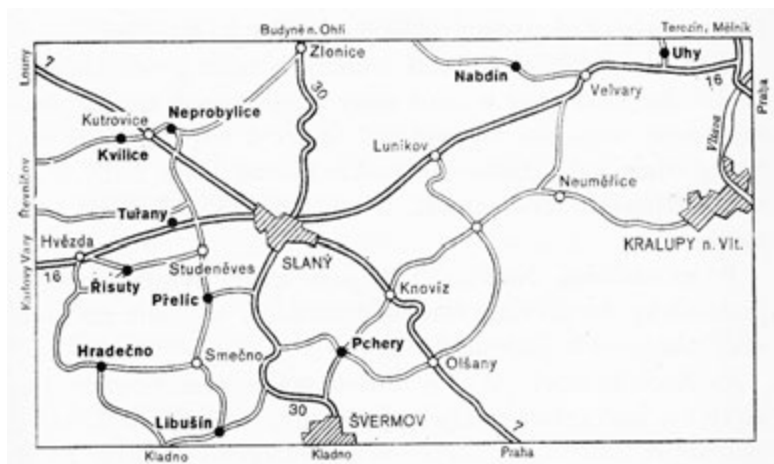
Vítězslav Nezval

ZA HLASEM ZVONŮ

ZVONIČKY prosté jako polní kvítí. Staré. Dřevěné. Půvabné se svými šikmými stříškami, cibulovitými báními, se svými kabřinci i kuklami, s valbami, s kuželovými, přílbovými i zvonyvými střechami. Skromně stojí na návších, u venkovských hřbitovů, na okrajích obcí, téměř nepovšimnuty, beznadějně zastíněny činžáky z panelů. A přece, jaký vzácný pocit klidu a pohody, takřka již zapomenutý nám vyvstane ze dna duše, když zaslechne jasné zvony. Večerní vzduch ho roznáší nad lány obilí a tmavý obrys lesa na obzoru ho vrací – ztichlý – nazpět. Už dávno se při něm neklekává a málokdo se modlívá, alespoň se však zastavme, abychom ho ničím nerušili.

Za humny bloudí klekánice, děti spěchají domů.

Přál jsem si tedy také „to přání, na němž nejvíc záleželo mi“ a zazvonil. Na renesanční zvon z roku 1553, ulitý k počtě sv. Barbory, vzácnou prací zvonaře Brikeiho z Cimperka. Předtím jsem prošel zasněženým hřbitovem, na němž se hroby zdvíhaly pod bílým sněhem jako zahaleny do rubášů a vystoupil po krkolomných schodech až pod zvon.

Lapal jsem po dechu a měl jsem dojem, že by moje mělo jít do opravy také. Ale potom jsme otevřeli obě okna a nehybný zvon se ukázal v celém majestátu svých patnácti metrických centů a já na obě srdce zapomněl. Měl jasný, lahodný, čistý zvuk, a celá ta masa kovu reagovala na pouhý poklep nehtů. Vyhlédl jsem z okna a byl jsem přesvědčen, že ten tichý zvuk musel doletět až k zamrzlému rybníku, protože velký smrk na jeho břehu se zachvěl.

Cesta po schodech dolů byla ještě zajímavější a opravdu si myslím, že si splnění přání zasloužím.

Tu zvoničku jsem našel v Nabdíně, a protože vám to asi nic neříká, tak ještě dodám, že je to devět kilometrů od Kralup nad Vltavou. Pro naše dnešní putování jsem vybral právě zvoničky, prosté svědky minulosti, obepínající Slaný jako prsten s malými průzračnými kamínky. Abychom nedávali žádné přednost, představím vám je jako rytíře sv. Grálu.

První byly Uhy. Článek v kladenské Svobodě říká, že bohatost obce nebo jejích patronů (hraběte či urozeného rytíře) se poznala podle zvoničky. Bohaté obce mívaly zděné, vysoké, zdobené, se třemi, čtyřmi i více zvony, obce malé a chudé měly zvoničky dřevěné a ty nejchudší i nejnuznější jenom rozštěpený strom a jediný zvonek v jeho vidlici.

Zvonička v Uhách je malá a chudá a bude jí pomalu dvě stě let. Stojí skromně u samé cesty a její zvonek klinká proti modrému nebo, jako by svolával slunce a vítr, který by vyčistily silnici od jarního bláta. Ale má asi příliš slabý hlas, neboť Uhy byla obec chudá, a tak nezbyvá než silnici přebrodit.

Po ní následuje Nabdín. Tam jsem šplhal uvnitř kamenné podezdívky do dřevěné šestiboké zvonice, o jejímž závazku vůči sobě jsem se již zmínil.

V Neprobylicích se původní zvonice nezachovala. Ta, kterou si jistě vyfotografujete, je kopie z roku 1896. I tak je však velice vzácná. Kromě zvonků s gotickými nápisy je na ní deska z červeného mramoru s reliéfem Václava Pětipeského z Chýš a na Egrberku, zemřelého 7. března 1602. Je na ní vymodelován

v plné rytířské zbroji se sejmudou helmou, s péry a znakem svého rodu.

Další naše zastávky budou Kvílice a Tuřany. Kvílice mají rovněž dřevěnou zvoničku, jejíž silueta se ukrývá do větví stromů, na jaře do jejich vůně v létě se halí do zelenavých tónů mladého listí. Zvonice na hřbitově v Tuřanech je dřevěná a pochází z roku 1712. Pozoruhodný je i původně gotický kostelík, přestavěný a rozšířený barokním stavitelem a do dnešní podoby upravený na začátku našeho století. V okně presbytáře se zachovala gotická kružba.

V Řisutech mají zvoničku se známou historií. Její zvon se jmenuje Čanovka. Své jméno dostal podle anonymního dárce z Čanova, kterému se (rovněž) vyplnilo přání, „to, na němž nejvíc záleželo mu“, a zvon proto věnoval na důkaz díků. A nebylo to přání ledajaké. Podle ústního podání se dotyčný velice zamiloval, ale vyvolená jeho city nejen neopětovala, ale co horšího, stejně horoucně se věnovala jinému. Až sem by to tedy rovněž žádná historie hodná pozornosti nebyla. Avšak teď přichází nejdůležitější. Když se už už schylovalo k nejhoršímu, tak její miláček prostě utekl, ona prohlédla, nově zhodnotila ryzí srdce pověřivého nápadníka a pravila své „ano“. Uznávám, že by se to dalo vyličít i jinak, ale hlavní je, že ten zbylý milovník byl charakter, a tak zvonička slíbený zvon dostala.

Přelická polygonální dřevěná zvonice je krytá šindelem a stojí hodně osamoceně u hřbitovní zdi. přehlíží zasněžené hroby a svými zvonky vítá už jenom další mrtvé. Jejich hlas je teskný a bezútěšný a těžce padá do srdcí ve smutečném průvodu.

V Hradečnu je stará a opuštěná zvonička a té mně bylo líto. Bylo na ní vidět, že se na ni už dlouho nikdo nepodíval se zájmem, ba snad vůbec ne. Zdá se, že tady obec chudá nejen byla, ale i zůstala.

V Libušině vede ke zvonici cesta označená zákazem vjezdu, a tak nám nezbude, chceme-li tuto půvabnou dřevěnou stavbu, spočívající na osmiboké podezdívce, spatřit, než k ní dojít. Neboť i u nás platí známé přísloví o hoře a Mohamedovi.

Nakonec jsme si nechali Pchery. Také sem nelze dojet, ba dokonce to chce trochu pěšího stoupání. Barokní zvonička z první poloviny 18. století je kryta cibulovou šindelovou střešou a nad jejími dveřmi je krásná lidová malůvka „zvonů odlétajících do Říma“.

Zpravidla se díváme na zámky, hrady, navštěvujeme muzea nebo podobné majestátní, monumentální a „prověřené“ památky. Tentokrát jsme putovali po jedněch z nejskromnějších dokladů lidového umění stavitelského. Co však při tom bylo zarážející, mnoho občanů vůbec nevědělo, co hledáme. Nevědělo, že v jejich vsi je zvonice, ať již výstavná, či zcela prostinká. A přece kolem ní museli mnohokrát přejít, bohužel, vždycky bez povšimnutí.

Prostá jako polní kvítí

Kabřinec – půlkuželovitá stříška na vrcholu čelného štítu, boky spojená se střešou.

Kružba – gotické = členění plochy závěru okna kamennými pruty geometricky obloukových tvarů, provedených v reliéfu nebo v plné plastice.

O hoře a Mohamedovi – jedna ze 114 súr koránu vypráví, jak prorok Mohamed přikazoval hoře, aby k němu přišla. Jak to dopadlo, se neví, ale usuzuje se, že kdyby k němu hora přišla, tak by to v koránu bylo. Ale takhle musel patrně Mohamed k hoře.

Prebytář – kněžiště

Rytíři sv. Grálu – Grál je miska, z níž prý Ježíš Kristus jedl při poslední večeři a do které prý Josef z Arimatie zachytil jeho krev. Byl údajně dlouho ukryt v Anglii, až byl nalezen rytířem Parsifalem. Je podle pověsti chráněn králem a rytíři sv. Grálu na skrytém hradě Montsalvat. Na důkaz rovnosti zasedají rytíři kolem kulatého stolu.

Valba – sešíkmená trojúhelníková část střechy na užší straně domu; střechy s valbou je čtyřokapová.

Barvy neznámého umělce bednou, tvary fresek pomalu opouštějí zdi. Panna Marie vede Ježíška za ruku a její paže s jemnými, dlouhými gotickými prsty mu láskyplně hrozí tělesným trestem, dodnes známým všem nezbedům. Žena a dítě, zbavené všeho nábožného patosu.

*Vystoup' z davu kníže Oldřich
chytil kliku – marná snaha,
jak by vrostla v zem', tak pevně
bez pohnutí stála vrata.
Vystoup' z davu svatý Prokop,
nedotknul se ještě kliky,
a již samy rozlétly se
obě půlky velká brány.*

Jaroslav Vrchlický

ŽENA A DÍTĚ

ŘEKL JSEM žena a dítě, ale spíše bych měl říci Panna Marie a Ježíšek. Jenomže, přece jenom se to trochu vymyká představám, které se nikdy a nikde žádný umělec nepokusil změnit. Až... Ale vraťme se k Jaroslavu Vrchlickému a jeho Legendě o svatém Prokopovi.

Musím se přiznat, že se přede mnou vrata sázavského kláštera rovněž neotevřela.

Nejsem svatý Prokop, ale na druhé straně nejsem ani kníže Oldřich, a tak jsem na ně v důvěře ve dvacáté století zazvonil. Otevřel mi průvodce a pozval mě dál, ačkoliv jsem byl sám, a tedy k prohlídce nezpůsobitý.

Historii znáte. Asi dvacet minut pohodlné chůze nás dovede, re-spektive by dovedlo k místu, kde si (tehdy ještě jenom) Prokop vystavěl svoji chudobnou poustevnu. To bylo na samém počátku 11. století. Nedlouho potom přišel neúspěšný lov, kdy laň unikla Oldřichovi i s šípem. Svědčí to o tom, že lovec byl sice „ztepilý, hrdé tváře a bystrých tahů“, ale střílet moc neuměl. Navíc mu „luk vypaď udivením“, a to se lovci rovněž nemá stát. Snažil se to zamluvit a otázel se „kdo jsi, jenž zde bydlíš v poušti?“ Již z této otázky můžeme poznat, jak velice byl konsternován, neboť ho obklopoval

hustý prales. Oslovený mu úslužně odvětil: „Hříšník jsem a sluji Prokop: v této poušti dlouhá léta žiju řádem Benedikta.“

Tato zdvořilá odpověď, která ohleduplně přijala tvrzení o poušti jako fakt, se Oldřichovi velice zalíbila. Nechal zde vystavět klášter a o výživu mnichů se postaral darem řeky Sázavy od Milobuze až po Zákolnici, včetně luk a lesů.

Byl to tedy od těch vrt tak trochu nevďěk.

První přestavby se klášter dočkal za opata Božetěcha a potom už to běželo jako na drátku. Nás nejvíce zajímá opat Matyáš, který započal se stavbou nového presbytáře a kapitulní síně. Síně je dnes nejhonosnější částí kláštera. Je z doby kolem roku 1340 a poprvé na našem území se v ní slily dva výtvarné směry české gotiky. První je v čisté podobě patrný v Kutné Hoře (přetváří členění zdí) a druhý se projevuje stejně ryze v chrámu sv. Jakuba v Praze (dotýká se výtvarné podstaty prostoru). Na středním sloupku je známá „abstraktně ztuhlá zvířecí plastika, jejíž přirozená pohybovost je jakoby zakleta dotekem kouzelného proutku, k poslušna jakési vyšší zákonitosti, než je přirozená mechanika živého tvaru“, jak se o ní zmiňuje známý český znalec gotické architektury Václav Mencl. Není to jediná zajímavost tohoto sloupku, ale jeho hruškové články, sedící jednotlivě na oblé příporce s římsovou hlavičkou, a štítové terče, zabraňující spojení jednotlivých přípor, jsou zvláštností trochu příliš náročnou na povšechné znalosti gotiky, spočívající většinou v lomených obloucích a žebrové klenbě.

Raději se však rozhlédneme po stěnách, neboť kolem nás spočívá v omítce zcela unikátní, světová zvláštnost. Kolem nás jsou ojedinělé, nesmírně cenné nástěnné gotické malby, které obdivuhodně zapadají do slohově čistého prostoru kapitulní síně. Fresky byly objeveny teprve za druhé světové války, a přestože je to jenom zlomek celkové malířské výzdoby (dnešní prostor je pouze částí původní síně), jsou tematicky i slohově jednotné. Jsou také zcela původní, nebyly opravovány (pouze konzervovány), a tak je vidíme stejně, jak je kdysi neznámý umělec opustil. Snad jenom – bohužel – v blednoucích barvách.

Kolem nás oslavil malíř svým štětcem život Marie z rodu Davida, její zasnoubení a zvěstování, dále narození Krista, klanění Tří králů a další výjevy, velebící matku Kristovu. Všechny stěny vyzdobil a jeho andělé se velebně vznášejí i na gotické klenbě.

Žena i dítě, řekl jsem na počátku, vymykající se našim představám Panny Marie a Ježíška. Jaroslva Pešina o fresce píše: „Jediným odlišným námětem zdá se tu podoba ženy, vedoucí za ruku Ježíška, ale také tu jde nejspíše o ikonograficky ojedinělý obraz Panny Marie při návratu z Egypta, jak ostatně na-

Takhle je zobrazena Panna Marie jenom zde.

svědčuje souvislost mariánských výjevů. Je tu možnost pozorovat snahu přiblížit vzdálené děje současnému člověku zvýšeným zájmem o skutečnost, novým citovějším výkladem námětu a rozváděním děje, bohatší a konkrétnější

výpravou prostředí, pozorováním podrobností a především prostým a přitom přece velmi odvážným pochopením mateřského poslání nabývá rysů důvěrné sdílnosti a zcela pozemské životnosti.“

Panna Marie, vedoucí Ježíška za ruku. Žena, vedoucí za ruku dítě, trochu nezbedné, které bylo právě přistiženo při něčem nedovoleném, při něčem, co matky na celém světě svým ratolestem v tomto věku zakazují, dítě, jemuž hrozí z něžné ruky matčiny – s jemnými, dlouhými gotickými prsty – políček. Hle, umělecký doklad skutečnosti, že již ve 14. století existovaly u nás tělesné tresty. Dvě prosté, tak lidské postavičky zcela zbavené monumentalitě i všeho náboženského patosu.

Také freska na druhé straně okna si jistě vyžádala od svého tvůrce mnoho odvahy, neboť ji v klášteře nespátříme nikde jinde. Graviditas. Panna Marie má ve tváři vepsán altruistický, nesobecký cit, který je obecně nazýván mateřskou láskou: nerovný vztah, kdy jeden bere všechno a nedává nic a druhý dává vše a nic nedostává; snad jenom úsměv.

Žena a dítě.

Když už jsme se tak zřejmě postavili na stranu žen – musíme vytrvat. Ve středu chrámu se sestupuje do krypty po schodech, které nejsou obyčejnými schody. Po nich totiž žádná nevěrná manželka nepřejde bez nehody a vždycky neomylně klopýtne. Průvodce líčí tuto jejich vlastnost tak sugestivně, že potom ženy (tady bych měl asi říci „malé procento žen“, ale jsem skeptikem) – s tváří plnou pohrdání podobnou nesmyslnou pověrou – kladou nohy před sebe velice opatrně a pozorně.

Já jsem vás, dámy, varoval.

Božetěch – míněn opat slovanského benediktinského kláštera v Sázavě v letech 1090-1096, malíř, sochař a stavitel

Freska – malba na mokré, speciálně připravené vápenné omítce

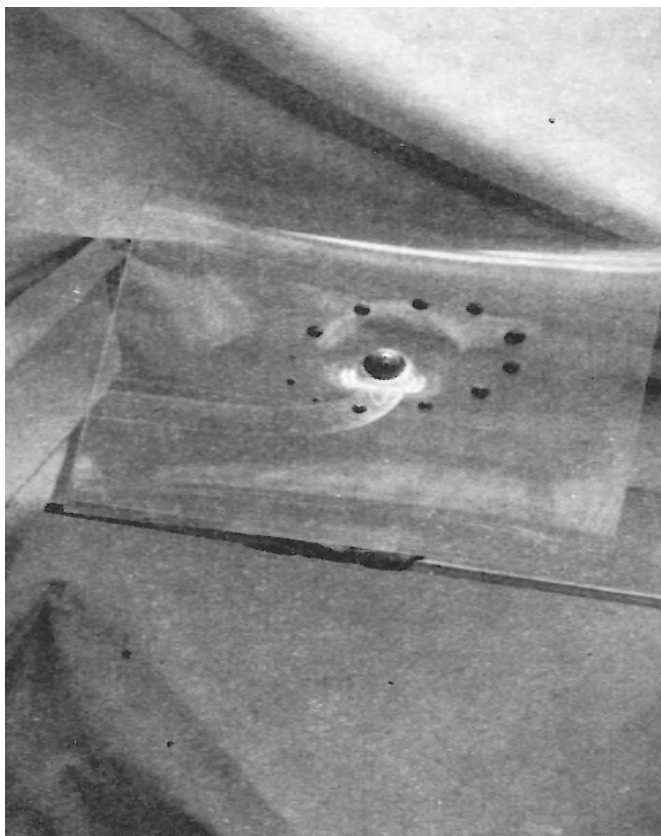
Graviditas – těhotenství

Ikonografie – nauka o obsahu a významu symbolických znaků na starých obrazech

Kapitulní síň – bývá zpravidla při křížové chodbě naproti kostelu a slouží ke shromažďování bratrů, svolávaných opatem

Matyáš – máněň opat slovanského benediktinského kláštera v Sázavě v letech 1299-1331

Prokop – máněň první opat kláštera v Sázavě (až do své smrti v roce 1053); papežem Inocencem III. byl prohlášen v roce 1204 za svatého

Náš největší granát, nádherně vybarvený červený drahokam. Jeho barvu vytvářela Země přes sto miliónů let a doufejme, že stejně dlouho bude zářit ve vitrině třebenického muzea i budoucím pokolením.

Debut Jana Šmída (1921–2002) s více než slibným názvem **Čtyři stupně nad rovníkem** vyšel v roce 1967 v nakladatelství Odeon, v redakci krásné literatury. Až do této chvíle to bylo zároveň vydání poslední, byť v nákladu 5 200 výtisků. Do jaké míry v Odeonu věděli, že autorem není Brazilčan používající jméno Jaime Pessoa, ale ten, koho v knize uvádějí jako překladatele, se neví. Každopádně text na obálce, jakožto v doslovu nastíněný příběh o rukopisu nabídnutém před lety jednomu pražskému nakladatelství, v němž nevyšel, avšak za čas se objevil v časopisu Světová literatura a posléze v redakci Odeonu jako překlad, působí hodně věrohodně. Redakční text doslovu dodává: „*Dohady mohou být různé, překvapení nejsou vyloučena. V textu je mnoho náznaků, svědčících o autorově evropském původu.*“

Uplynulo bezmála 50 let od Šmídova vstupu na literární scénu a držitel autorských práv k jeho dílu, jež si udrželo i přes propast času vysokou literární úroveň, dává svolení k uvedení věci na pravou míru. Dodejme, že pod pseudonymem Jaime Pessoa Jan Šmíd vydává o dva roky později ještě prózu **Město bez moře**. Až v roce 1972 u **Zapomenutých krás vlasti** můžeme na obálce číst skutečné jméno autora.

Text jeho prvotiny jsme nově přečhlédli a přizpůsobili dnešním jazykovým pravidlům.

M. H.

Nedávno také vyšlo...

Miroslav Fišmeister / DVOJÍ DECH / ISBN 978-80-7487-000-2 / Počet stran 80 / Formát 118x164 / Vazba brož. / Cena 150 Kč

Fišmeisterova devátá sbírka má opět rysy jako ty předchozí: „je plachá, niterná, důvěrná a vstřícná k čistému vidění dětí a Božích bláznů“ (J. E. Frič), umí vtáhnout čtenáře do svébytného světa. Miroslav Fišmeister se tu projevuje jako autor drobných, leč pregnantně přesných poetických záseků, jako onen pověstný „virtuos hravého neklidu“.

Jana Tesaříková / LEŤ, VOLAVKO! CHVÍLE S JIŘINOU JIRÁSKOVOU / ISBN 978-80-87631-95-9 / Počet stran 72 / Formát 115x195 / Vazba brož. / Cena 159 Kč

Vznik citové vazby mezi dvěma ženami, kterým osud dopřál strávit spolu jen několik dní. Vývoj vzájemné důvěry a odhalování vnitřních já. Autorka zachycuje nemsazatelné okamžiky s velkou českou herečkou a ukazuje ji v roli napsané životem. Přesto, že její tělo bylo sužováno těžkou chorobou, navrch měla citlivá duše.

Štěpán Příkazský / AMERIKÁN Z LUŽIC / ISBN 978-80-7487-007-1 / Počet stran 224 / Formát 125 x 190 / Vazba váz. / Cena 299 Kč

Vzpomínková kniha „posledního slováckého gajdoše“, jak byl Štěpán Příkazský (1902–1993), výrazná osobnost Podluží, často titulován, přináší jeho slovy vyprávěný příběh šohaje, kterého nešťastná láska vyštvala do Argentiny. Tam poznává legendární cestovatelskou dvojici Hanzelku a Zikmunda (jejich návštěva mezi krajinou v pamětech nemůže chybět). Oba o jeho osudu píší záhy celou jednu kapitolu do svého veleúspěšného opusu Tam za řekou je Argentina. Příkazský nejprve popisuje dvacet let na Podluží, dětství, mládí a jinošství prožité v Lužicích a Mikulčicích, poté nelehký život vystěhovalce na jihoamerickém kontinentě. V knize, jež končí návratem rodiny do Československa v roce 1950, tak zachycuje více než polovinu minulého století.

Viktor Labský / DRAKKAR / ISBN 978-80-7487-009-5 / Počet stran 172 / Formát 125 x 190 / Vazba váz. / Cena 220 Kč

Dobrodružná novela pro mládež. Hlavními hrdiny jsou dva čtrnáctiletí vikingští hoši, jeden svobodný a druhý otrok. Navzdory zákazu jdou lovit ryby daleko do hor. Když se příští den vrátí, zjistí, že jejich osada byla vyvražděna. Zdá se, že i oni sami jsou tak odsouzeni k záhubě, neboť jsou bez prostředků a blíží se severská zima. Doprovodné kresby Petra Horáčka navazují na burianovskou tradici české knižní ilustrace.

Naše e-knihy je možné zakoupit v aplikaci pro iPad Carpe Diem Online (App Store) a na webové adrese: <http://eshop.carpe.cz>

Používáte iPad?

Chcete mít naše knihy v luxusním grafickém provedení?

Chcete se dívat na filmy speciálně natočené k e-knihám?

Chcete poslouchat zajímavá a nezřídka unikátní audia?

Stáhněte si zdarma v App Storu naši aplikaci

CARPE DIEM ONLINE.

První českou distribuční aplikaci nabízející vedle knih i tituly s digitálním videem ve vysokém rozlišení:

české i cizojazyčné filmy
záznamy koncertů
záznamy divadelních představení

Digitální video můžete sledovat i prostřednictvím jedinečného webu

ikikoncert

Jan Šmíd
Zapomenuté krásy vlasti

*Vydalo nakladatelství Carpe diem
jako svou 359. publikaci
v Brumovicích roku 2016
Vydání první (v Carpe diem)*

www.carpe.cz

Elektronické knihy pro iPad, doplněné filmy, koncertními záznamy, záznamy divadelních představení, rozhovory, autorským čtením, záznamy z archivů, fotografiemi a dalším bohatým multimediálním obsahem, najdete v aplikaci App Storu **Carpe Diem Online**.

Knihy, CD, DVD a e-knihy Carpe diem včetně multimediálních, jež doplňují filmy a koncerty, pro čtečky, tablety a počítače naleznete na webu **<http://eshop.carpe.cz>**.

ISBN 978-80-7487-117-7 (pdf)
ISBN 978-80-7487-118-4 (epub)
ISBN 978-80-7487-119-1 (mobi)